

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.21>

УДК 336.64

Ю. В. Шушкова,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансового менеджменту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/000-0003-3836-7548>

Ю. Б. Чепіль,

здобувач вищої освіти спеціальності

«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9295-1924>

І. А. Дунець,

здобувач вищої освіти спеціальності

«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7336-5575>

ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Y. Shushkova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Financial Management, Lviv Ivan Franko National University

Y. Chepil,

Applicant of higher education specialty «Finance, banking, insurance and stock market», Lviv Ivan Franko National University

I. Dunets,

Applicant of higher education specialty «Finance, banking, insurance and stock market», Lviv Ivan Franko National University

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF FINANCIAL SECURITY OF BUSINESS IN WAR CONDITIONS

У статті досліджено та визначено сутність поняття фінансової безпеки бізнесу. За своєю економічною суттю фінансова безпека бізнесу є сукупністю кількісних та якісних характеристик фінансового стану певного підприємства. Досліджено чинники та загрози фінансовій безпеці бізнесу в умовах війни. Виокремлено ключові чинники, які впливають на рівень фінансової безпеки підприємства, зокрема, ефективність управління фінансовими ресурсами, управління ризиками, диверсифікація фінансових активів, а також забезпечення фінансової стійкості.

З огляду на те, що забезпечення ефективного рівня фінансової безпеки бізнесу в умовах війни є важливим напрямом управління підприємством і запорукою його успішної діяльності, оцінювання рівня фінансової безпеки бізнесу є актуальним. Досліджено стан фінансової безпеки на прикладі ПАТ «Укртелеком». Оцінено поточний стан підприємства, виокремлено проблеми та визначено шляхи забезпечення та прогнозування фінансової безпеки бізнесу у повоєнний період.

The article examines the essence of the concept of financial security of business in the conditions of war. Financial security is an important component of the successful operation of any business, as it ensures the stability and reliability of the company's financial resources. In its economic essence, the financial security of a business is a set of quantitative and qualitative characteristics of the financial condition of a certain enterprise. In particular, the level of financial security is influenced by the effectiveness of financial resource management, understanding and risk management, diversification of financial assets, as well as ensuring financial stability.

It was determined that the current state of financial security of business in the conditions of martial law is complicated by active hostilities on the territory of the country, due to which some businesses were forced to stop their activities or move to safer regions of the country.

The article describes a methodological approach to assessing indicators of financial security of a business, namely: one of the approaches to assessing the level

of financial security is used - calculation and analysis of indicators that mainly relate to financial stability, liquidity, business activity, efficiency of activity and property status of the subject management. For each such indicator, a rank was determined by an expert method and a weighting factor was calculated to calculate the overall integral indicator of the level of financial security of the enterprise. The deviation of the indicators from their limit value was analyzed. In general, the article evaluates the level of financial security of the enterprise using the example of PJSC "Ukrtelecom" in 2020-2022. Also, the ways and directions of ensuring the financial security of business in the conditions of war and the post-war period are determined.

Given the fact that business activity in war conditions depends on the level of its financial security capabilities, assessing the level of business financial security is relevant, as it will help to understand the current state and prospects of business development in Ukraine, to determine an effective mechanism for ensuring and forecasting the financial security of business in post-war period.

Ключові слова: фінансова безпека, бізнес, воєнний стан, оцінка рівня фінансової безпеки, ПАТ «Укртелеком».

Keywords: financial security, business, martial law, assessment of the level of financial security, PJSC «Ukrtelecom».

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Економічно-політичні виклики в країні, що постали сьогодні, стали причиною фінансової незахищеності більшості підприємств. Зокрема, початок повномасштабної війни та запровадження воєнного стану спровокували появу реальних ризиків і загроз у веденні підприємницької діяльності. Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання дає можливість визначити стан діяльності будь-якого підприємства, його слабкі сторони, а також на основі отриманих даних обрати перспективи розвитку чи підтримки бізнесу в несприятливих для цього умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню фінансової безпеки бізнесу присвятили свої наукові праці такі дослідники: О. І. Абакуменко, І. О.

Ахновська, О. С. Дубинська, В. С. Дяченко, О. В. Калмиков, Т. О. Меліхова, Н. С. Ситник, М. М. Швець та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Узагальнення сутності поняття «фінансова безпека бізнесу», оцінка індикаторів фінансової безпеки підприємства (на прикладі ПАТ «Укртелеком»), яке здійснює свою діяльність в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначенню поняття фінансової безпеки підприємства присвячено багато наукових праць. Це зумовлено складністю її поняття та широтою сутнісних ознак, як економічної категорії. Фінансову безпеку можна розглядати як елемент економічної безпеки підприємства, самостійний об'єкт управління, діяльність з управління ризиками, рівень збалансованості фінансових показників тощо.

Економічна сутність поняття «фінансова безпека підприємства» полягає у здатності підприємства захистити свої фінансові ресурси та забезпечити стабільність фінансового стану. Фінансова безпека підприємства визначається рівнем ризиків, які здатні спричинити фінансові проблеми і загрози його діяльності, а також заходами, які приймаються для зниження цих ризиків. Основна мета фінансової безпеки підприємства полягає у тому, щоб зменшити ризики фінансових втрат та мінімізувати наслідки фінансових криз. Це означає, що підприємству необхідно ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, забезпечувати необхідну ліквідність та мінімізувати ризики, пов'язані зі змінами ринкових умов та зовнішніми факторами.

Складовими елементами фінансової безпеки є банківська, боргова, бюджетна, валютна безпека, безпека небанківського фінансового сектору та грошово-кредитна безпека, що відповідає і складовим елементам на рівні підприємства, проте останні додатково зосереджені на інвестиційній, фондовій та страховій безпеці (табл. 1).

Таблиця 1. Складові елементи фінансової безпеки підприємства

Елементи	Характеристика
Банківська безпека	Зв'язки з банками за кредитами та депозитами
Фондова безпека	Випуск та купівля акцій, купівля або продаж нерухомості за грошові кошти
Інвестиційна безпека	Забезпечення капітальних вкладень у розвиток підприємства
Бюджетна безпека	Стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості щодо виплат до бюджету
Валютна безпека	Забезпечення здійснення експортно-імпортних операцій, що здійснюється через купівлю-продаж валюти, кредити в іноземній валюті
Грошово-кредитна безпека	Забезпечення виплати кредиторської заборгованості у відповідні терміни
Страхова безпека	Страхування майна підприємства або його діяльності, безпечної роботи працівників

Джерело: згруповано на основі [1].

Розглянуті складові елементи фінансової безпеки є взаємопов'язаними і мають значний вплив на загальний рівень фінансової безпеки як підприємства, так і держави загалом через здатність виконувати фінансові зобов'язання у встановлені терміни.

На формування фінансової безпеки підприємства впливає низка зовнішніх і внутрішніх чинників, а саме: військові дії на території країни, стан грошово-кредитної системи і, відповідно, економіки в цілому, інвестиційний клімат та досконалість законодавства, організація менеджменту, наявність боргових зобов'язань у підприємств тощо [2, с. 66]. У сучасному економічному середовищі основними загрозами для фінансової безпеки бізнесу є зовнішні чинники через складність вплинути на них або неможливість уникнути.

В умовах воєнного стану бізнес в Україні зіштовхується з безліччю несприятливих чинників та загроз, проте у таких умовах забезпечення фінансової безпеки є основним фактором здатності підприємства підтримувати основну стратегію розвитку, досягнути фінансової стабільності та незалежності, визначити та реалізувати власні фінансові інтереси. Забезпечення ефективного рівня фінансової безпеки бізнесу є важливою концепцією для управління підприємством і підтримання його успішної діяльності.

Сучасний стан фінансової безпеки бізнесу в Україні в умовах війни можна оцінити, проаналізувавши індекс очікування ділової активності (ІОДА), який розрахований Національним Банком України за даними щомісячного опитування підприємств України [3]. Дифузійний індекс (ДІ) – показник, розрахований як сума часток «позитивних» (зростання) відповідей та половини часток «нейтральних» (без змін) відповідей за формулою [4, с. 13]:

$$DI_j = (P \times 1) + (E \times 0,5) + (N \times 0), \quad (1)$$

де Р – частка респондентів, що повідомляють про зростання;

Е – частка респондентів, що повідомляють про відсутність змін;

Н – частка респондентів, що відзначають зниження (песимістичні оцінки).

За умови, що $P + E + N = 100$. Значення індексу коливається від 0 до 100: рівень 50,0 – відсутність змін порівняно з попереднім місяцем; вище 50,0 – поліпшення або зростання порівняно з попереднім місяцем; нижче 50,0 – погіршення або скорочення порівняно з попереднім місяцем. Чим більше відхилення індексів від рівня 50,0, тим вища швидкість змін (табл. 2).

**Таблиця 2. Зміна показників діяльності підприємств
у січні 2023 року порівняно з груднем 2022 року**

Сектор	Вагова структура для розрахунку ІОДА, %	Дифузійний індекс (секторальний)		
		Грудень 2022	Січень 2023	Зміна м/м
Промисловість	34.8	43.4	40.6	-2.8
Будівництво	4.7	35.6	34.5	-1.1
Торгівля	23.3	42.1	33.9	-8.2
Послуги	37.2	41.8	37.2	-4.6
Загалом	100.0	ІОДА (в цілому по Україні)		
		42.1	37.5	-4.6

Джерело: [5, с. 3-13].

Так, дефіцит електроенергії, руйнування підприємств та інфраструктури, порушення логістики, скорочення пропозиції товарів/послуг, зростання виробничих витрат, а також низька платоспроможність населення продовжують суттєво впливати на ділову активність підприємств та їхні очікування. Це підтверджує дифузійний індекс для усіх аналізованих секторів економіки, який є нижчим за рівень 50,0. Найсуттєвіше у січні 2023 року в порівнянні з груднем 2022 року скоротився ДІ для торгівлі (на 8,2 пункти). Індекс очікування ділової

активності (ІОДА) в цілому по Україні у січні 2023 року в порівнянні з груднем 2022 року скоротився на 4,6 пунктів і становив 37,5. Такі результати, зокрема пов'язані і з скороченням кількості діючих підприємств, що підтверджують дані Державної служби статистики [6] (табл. 3).

**Таблиця 3. Кількість активних підприємств в Україні
за найпоширенішими видами економічної діяльності
у 2020-2022 роках, одиниць**

Вид економічної діяльності	2020	2021	2022	Абсолютне відхилення	
				2021/2020	2022/2021
Україна	699 803	698 771	659 755	-1 032	-39 016
Сільське, лісове та рибне господарство, з них:	50 347	48 420	45 279	-1 927	-3 141
- вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	39 094	39037	36982	-57	-2 055
Інформація та телекомунікації	16 463	16 639	15 044	+176	-1 595
Діяльність інших громадських організацій	86 874	89933	93036	+3 059	+3 103
Комплексне обслуговування об'єктів	60 065	60199	61370	+134	+1 171

Джерело: складено на основі [6].

Загалом кількість активних підприємств в Україні впродовж 2020-2022 років скорочується. У 2022 році в порівнянні з 2021-м їх кількість скоротилася на 39 016 одиниць. За видами економічної діяльності у 2021 році найбільше активних підприємств спостерігається у діяльності інших громадських організацій, що залишається на лідируючій позиції і у 2022 році. У 2022 році значне скорочення активних підприємств присутнє в галузі сільського, лісового та рибного господарства на 3141 одиницю порівняно із попереднім періодом. У 2022 році в порівнянні з 2021 роком кількість підприємств, які займаються вирощуванням зернових культур (крім рису) також скоротилася на 2 055 одиниць, а кількість підприємств, які здійснюють діяльність інших громадських організацій та комплексне обслуговування об'єктів, збільшилася на 3 103 та 1 171 одиниць відповідно. Щодо підприємств, діяльність яких пов'язана із

сферою надання інформації та телекомунікації, то їх кількість зменшилася на 1595 одиниць у 2022 році порівняно із 2021 роком. Найпоширеніші види економічної діяльності, їх більшість, за кількістю діючих підприємств в Україні протягом всього аналізованого періоду мають тенденцію спаду.

Незважаючи на негативну динаміку зниження активних підприємств України, варто зазначити, що вони відносяться до спроможних галузей економіки. В умовах війни сільське господарство, вирощування різних культур є стратегічно важливими, як для держави, так і для її громадян. Слід зазначити, що підприємства з надання інформації та телекомунікацій в такий непростий час посідають чи не найважливіше місце в забезпеченні комунікаційних, поштових та інших послуг для населення. Проведемо аналіз фінансової спроможності одного із таких підприємств в сфері надання послуг проводового електрозв'язку – ПАТ «Укртелеком». Проте, перш за все, для достовірної та об'єктивної оцінки фінансової стійкості будь-якого бізнесу необхідно проаналізувати перелік індикаторів, що описують фінансову стійкість, ліквідність, ділову активність, ефективність діяльності та майновий стан суб'єкта господарювання. Для кожного з індикаторів за допомогою експертного методу присвоюється певний ранг, для якого найвище значення відображає найбільший вплив на фінансову безпеку. Так, найбільший вплив на фінансову безпеку справляють показники фінансової стабільності підприємства та ліквідності.

Розрахунок вагових коефіцієнтів здійснюється за такою формулою [7]:

$$d_i = \frac{a_i}{\sum_{i=1}^n a_i} \quad (2)$$

де i - індикатор, який визначає стан агрегованого показника фінансової безпеки, де $i = (1, 2, 3 \dots n)$;

a_i – експертна оцінка, що характеризує важливість i -го індикатора для узагальнених об'єктів фінансової безпеки.

d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс складової фінансової безпеки.

Отримані вагові коефіцієнти необхідні для розрахунку загального інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства, який розраховується за формулою [4, с 167]:

$$I_{FS} = \sum_{i=1}^m W_i \times K_i, \quad (3)$$

де I_{FS} – показник фінансової безпеки.

W_i – питома вага i -го показника в інтегральному показнику.

K_i – розрахункове значення i -го показника.

i – місце в ранзі окремого показника, а m – загальна кількість показників.

За результатами обрахунку загального інтегрального показника рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання виділяють відмінний, задовільний, незадовільний та критичний рівні фінансової безпеки, що характеризують стан підприємства, яке має або ж не має здатності протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам (табл. 4).

Таблиця 4. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки	Значення індикатора фінансової безпеки підприємства (IFS)	Характеристика стану
Відмінний	$1,17 < IFS$	Підприємство бездоганно протистоїть загрозам, що є підґрунтям для стабільного розвитку та реалізації стратегії підприємства у майбутніх періодах
Задовільний	$0,93 < IFS < 1,17$	Підприємство здатне протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, що забезпечує його розвиток у майбутньому періоді
Незадовільний	$0,56 < IFS < 0,93$	Підприємство не здатне протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, що загрожує ефективному функціонуванню підприємства в майбутніх періодах
Критичний	$IFS < 0,56$	Підприємство не протистоїть зовнішнім та внутрішнім загрозам, тому є велика ймовірність втрати платоспроможності й банкрутства

Джерело: складено на основі [8, с. 209].

Оцінювання індикаторів фінансової безпеки як підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки бізнесу охоплює різні сфери діяльності підприємства

та є простим у розрахунках. Сутність його полягає у тому, що для оцінки рівня фінансової безпеки пропонуються індикатори фінансової безпеки, основними з яких є показники зміни вартості підприємства. Рівень фінансової безпеки підприємства визначається відповідністю аналізованих індикаторів своїм нормативним значенням, проте ускладнюючим чинником є відмінність умов та важливості індикаторів для кожного окремого підприємства.

Доцільно провести оцінку рівня фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком». Акціонерне товариство «Укртелеком» [9] – найбільший оператор фіксованого зв'язку в Україні. Дана компанія надає широкий спектр електронних комунікаційних послуг, продовжуючи свою діяльність і в умовах воєнного стану. Динаміка індикаторів фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» у 2020-2022 роках наведена у табл. 5, де індикатори розміщені за спаданням питомої ваги впливу на фінансову безпеку підприємства.

**Таблиця 5. Динаміка індикаторів фінансової безпеки
ПАТ «Укртелеком» у 2020-2022 роках**

Показник	2020	2021	2022	Абсолютне відхилення	
				2021/ 2020	2022/ 2021
Коефіцієнт фінансової стійкості	2,45	2,8	2,51	+0,35	-0,29
Коефіцієнт автономії	6,8	8,3	5,5	+1,5	-2,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,5	0,12	0,3	-0,38	+0,18
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,5	1,5	1,3	0	-0,2
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,08	0,08	0,07	0	-0,01
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,6	1,7	1,4	+0,1	-0,3
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	1,27	0,76	0,97	-0,51	+0,21
Рентабельність продажу	0,06	0,09	(0,23)	+0,03	-0,32
Рентабельність власного капіталу	0,03	0,03	(0,07)	0	-0,1
Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів	–	(0,16)	(0,22)	-0,16	-0,06
Фондовіддача	0,76	0,46	(0,09)	-0,3	-0,55
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,89	0,89	0,79	0	-0,1
Інтегральний показник	1,86	2,03	1,54	+0,17	-0,49

Джерело: складено за даними [9].

Так, у 2021 році в порівнянні з 2020 роком 4 з 12 аналізованих індикаторів фінансової безпеки мали позитивну динаміку, 4 з 12 не змінилися та 4 з 12 скоротилися. У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросло лише 2 з 12 аналізованих індикаторів фінансової безпеки, решта 10 з 12 індикаторів зменшилися. Через збиток як фінансовий результат даного акціонерного товариства у 2022 році коефіцієнти рентабельності мають від’ємне значення. Попри переважаючу негативну динаміку індикаторів фінансової стійкості, варто також оцінити і їх відхилення від граничного значення (табл. 6).

**Таблиця 6. Відхилення індикаторів фінансової безпеки
ПАТ «Укртелеком» у 2020-2022 роках від граничних значень**

Показник	Граничне значення	Відхилення від нормативного значення		
		2020	2021	2022
Коефіцієнт фінансової стійкості	1	+1,45	+1,8	+1,51
Коефіцієнт автономії	2	+4,8	+6,3	+3,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	+0,3	-0,08	+0,1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8	+0,7	+0,7	+0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,2	-0,12	-0,12	-0,13
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	+0,6	+0,7	+0,4
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	1	+0,27	-0,24	-0,03
Рентабельність продажу	0,24	-0,18	-0,15	-0,47
Рентабельність власного капіталу	0,15	-0,12	-0,12	-0,22
Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів	0	—	-0,16	-0,22
Фондовіддача	1	-0,24	-0,54	-1,09
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,5	+0,39	+0,39	+0,29

Джерело: складено на основі [4, с. 164; 9; 10, с. 21].

У 2020 році 7 з 12 аналізованих індикаторів фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» перевищували граничні значення, у 2021 році лише 5 індикаторів перевищують свої граничні значення, а у 2022 році кількість індикаторів фінансової безпеки, які перевищували власні граничні значення, становить 6. Велике відхилення від норми впродовж аналізованого періоду має фондовіддача, що вказує на неефективність використання основних засобів, а найсуттєвіше перевищують норму коефіцієнти автономії, це означає надмірну

залежність ПАТ «Укртелеком» від зовнішніх джерел фінансування. Найбільші відхилення від граничного значення присутні для показників, які мають незначну питому вагу впливу на фінансову безпеку. Показники, які займають велику частку (коефіцієнти фінансової стійкості та ліквідності), все ж значно перевищують норму, що дозволяє тримати високий рівень фінансової безпеки.

Загальний інтегральний показник фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» протягом усього аналізованого періоду перевищує рівень 1,17, що відповідає відмінному рівню фінансової безпеки та вказує на здатність суб'єкта господарювання протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, а також реалізовувати стратегії розвитку (рис. 1).

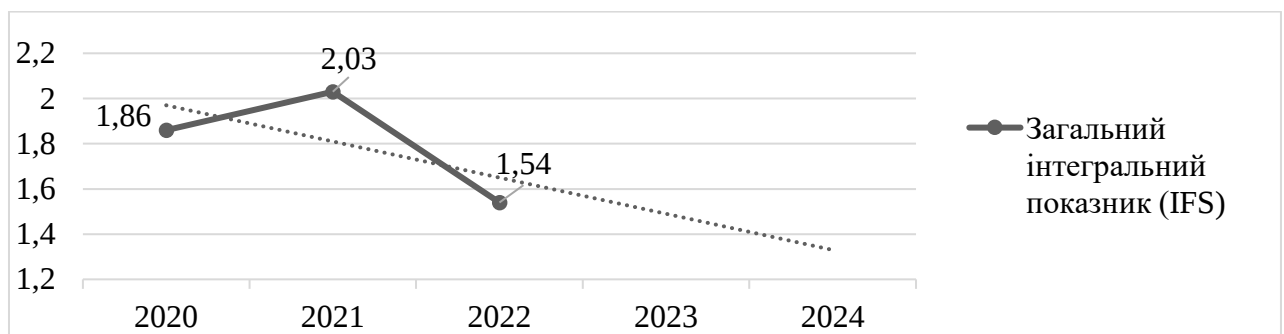

Рис. 1. Динаміка загального інтегрального показника (IFS) ПАТ «Укртелеком» у 2020-2022 роках та лінія тренду

Джерело: складено на основі [9].

Впродовж аналізованого періоду найнижчий результат загального інтегрального показника фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» був у 2022 році під час дії воєнного стану. За даних результатів тренд для IFS є спадаючий.

Отже, протягом 2020-2022 рр. за аналізом індикаторів фінансової безпеки, найгірший стан фінансової безпеки у ПАТ «Укртелеком» спостерігається у 2022 році. Це зумовлено різким скороченням коефіцієнтів автономії та фінансової стійкості, порівняно із 2021 роком. Значна кількість відхилень індикаторів від граничного значення спостерігається також і у 2021 році, а в 2022 році негативна тенденція продовжується. Попри те, у 2021 році загальний інтегральний показник фінансової безпеки мав найвище значення, маючи достатній рівень і у 2022 році. Це вказує на те, що у ПАТ «Укртелеком» все ж достатній рівень фінансової безпеки, проте, він має стрімку тенденцію до зниження, що негативно впливатиме на фінансову стійкість у майбутньому.

Підтримка відповідного рівня фінансової безпеки потребує уваги до показників, які мають незначну питому вагу у фінансовій стійкості, проте, значно відхиляються від своїх нормованих значень.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Одним з шляхів збереження фінансової безпеки бізнесу як в умовах війни, так і повоєнний період є створення резервів, оскільки, лише достатня кількість резервних фінансових ресурсів здатна забезпечити фінансову стабільність у разі збоїв в господарській діяльності. Також, важливо мінімізувати ризики та оптимізувати витрати, контролювати рівень запасів ресурсів та інвентарю, щоб забезпечити себе на випадок зупинки постачання через війну, встановлювати додаткові заходи безпеки для працівників та інфраструктури. Бізнес повинен ретельно аналізувати ризики та витрати, пов'язані з його діяльністю, та розробляти плани їх мінімізації задля уникнення непотрібних витрат, раціоналізації процесів виробництва та менеджменту.

Важливо ефективно захищати власні фінансові активи, оскільки в сучасних умовах стрімко зростає кількість кібератак та шахрайства, зокрема і на бізнес. Тому, варто зберігати готівкові кошти у безпечних місцях або користуватися електронними платіжними системами з високим рівнем захисту.

Ефективним напрямом забезпечення фінансової безпеки бізнесу в умовах війни та повоєнний період є розробка стратегії бізнесу щодо фінансування. Це можливо реалізувати за допомогою залучення інвесторів, видачі облігацій або використання кредитних коштів, проте потрібно контролювати додаткові ризики зобов'язань щодо їх повернення. Наразі існує достатня кількість грантових та навчальних програм від держави або партнерів, які здатні підтримати бізнес під час війни. Зокрема, на підтримку експортерів, сільського господарства та релокованих підприємств можливо отримати гранти на суму до 35 тисяч доларів США, що ініціював Український фонд стартапів спільно з Мінцифрою [11]. Так, шляхом до забезпечення фінансової безпеки бізнесу є співпраця з державними органами.

На прикладі ПАТ «Укртелеком», яке продовжило роботу в умовах воєнного стану, рекомендованими напрямками забезпечення фінансової безпеки є:

- через значне зменшення індикатора коефіцієнта автономії у 2022 році, що зумовлене скороченням власного капіталу та збільшенням залученого, варто розглянути та скоротити інтенсивність до залучення коштів, оскільки це робить ПАТ «Укртелеком» більш фінансово залежним та стримує економічний розвиток, зменшуючи фінансову стійкість та фінансову безпеку загалом;
- задля уникнення подальшого скорочення коефіцієнта поточної ліквідності ПАТ «Укртелеком» варто оптимізувати рівень готівки, ефективніше управляти запасами, щоб не використовувати зайвої кількості грошей у запасах, контролювати рівень поточних зобов'язань від надмірного збільшення;
- через від'ємну динаміку індикатора фондівдачі протягом всього аналізованого періоду, варто орієнтуватися на збільшення суми реалізованої валової продукції, за допомогою підвищення рівня сервісу, ефективності маркетингу або розширення географії діяльності та асортименту послуг;
- для скорочення кількості показників, значення яких менше граничного, ПАТ «Укртелеком» варто частіше аналізувати ефективність власної діяльності та приймати своєчасні рішення, які здатні підтримувати показники відповідно до їх нормативного значення.

В контексті війни, коли економіка країни переживає труднощі, забезпечення фінансової безпеки бізнесу є критично важливим завданням. Підприємства, які заздалегідь розглядають можливі ризики, ефективніше та швидше реагують на несприятливі умови, оскільки акцентують увагу на зменшенні витрат, підвищенні ефективності управління фінансами, диверсифікації джерел доходу, рівні залучення позикових коштів. Крім того, важливо мати гнучкі стратегії та плани, щоб швидко реагувати на зміни та адаптовуватися до нових умов.

Варто підсумувати, що сучасний стан фінансової безпеки бізнесу в умовах воєнного стану ускладнюється веденням на території країни активних бойових дій, через що частина бізнесу була вимушена припинити свою

діяльність або переміститися у безпечніші регіони країни. Погіршення або скорочення діяльності під час воєнного стану особливо стосувалося торгівлі та сфери послуг. Фінансові резерви частини бізнесу значно скоротилися протягом 2022 року, оскільки велика частка компаній зазнала значних фінансових втрат через війну.

Фінансова безпека аналізованого ПАТ «Укртелеком» у 2022 році погіршилася, зокрема через скорочення коефіцієнта автономії, коефіцієнта фінансової стійкості, коефіцієнта швидкої ліквідності та деяких інших важливих індикаторів. У 2022 році в порівнянні з 2021 роком у ПАТ «Укртелеком» зросло лише 2 з 12 аналізованих індикаторів, а решта мали негативну динаміку, та лише 6 індикаторів перевищують власні граничні значення. Загальний інтегральний показник фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» протягом 2020-2022 років перевищує рівень 1,17, що вказує на достатній рівень фінансової безпеки. Протягом аналізованого періоду фактичне значення IFS має стрімкий тренд до скорочення, що є загрозою для фінансової безпеки у майбутньому. Тому, аналізованому підприємству варто дбати про майбутню успішність діяльності та коригувати проблемні показники фінансової безпеки.

Шляхами забезпечення фінансової безпеки ПАТ «Укртелеком» є детальніший аналіз відхилення індикаторів від граничних значень та мінімізація цієї різниці, посилення частки власного капіталу та підвищення ефективності використання основних засобів. Загалом, для бізнесу напрямами забезпечення фінансової безпеки є постійний моніторинг потенційних загроз та розробка плану дій на кожну з можливих небезпек, що значно пришвидшує час реакції на негативні чинники та ефективність їх вирішення.

Література

1. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-7_0-pages-14_19.pdf (дата звернення: 26.10.2023)

2. Ситник Н. С., Джиговська Л. І. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства: зміст та функціональні складники. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 46-2.
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2023)
4. Швець Ю.О., Цикало К.С. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Випуск 25(1). С. 162-168. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/25-1-2017/36.pdf> (дата звернення: 28.10.2023)
5. Щомісячні опитування підприємств України. Січень 2023. Випуск № 40. (за даними Департаменту статистики та звітності НБУ) URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2023_01.pdf?v=4 (дата звернення: 27.10.2023)
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2023)
7. Міністерство економіки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 28.10.2023)
8. Варналій З. С., Мехед А. М. Теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 32. С. 203-211.
9. Фінансова звітність ПАТ «Укртелеком» : веб-сайт. URL: <https://ukrtelecom.ua/about/accounting/finansova-zvitnist/> (дата звернення: 29.10.2023)
10. Дропа Я. В. «Фінансовий аналіз: Практикум». Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 179 с.
11. Гранти для допомоги бізнесу під час війни. ДІА : веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/granti/granti-dla-dopomogi-biznesu-pid-cas-vijni> (дата звернення: 29.10.2023)

References

1. Krasnokuts'ka, N. S. and Koptieva, H. M. (2019), "Definition of the concept of "financial security of the enterprise": main approaches and features", *Biznes Inform*, vol. 7., available at:

inform.net/export_pdf/business-inform-2019-7_0-pages-14_19.pdf (Accessed 26 October 2023).

2. Sytnyk, N. S. and Dzhyhova, L. I. (2019), "Methodology for assessing the level of financial security of an enterprise: content and functional components", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 46-2, pp. 98-105.

3. National Bank of Ukraine (2023), available at: <https://bank.gov.ua>. (Accessed 27 October 2023).

4. Shvets', Yu.O. and Tsykalo, K.S. (2017), "A methodical approach to assessing the level of financial security of industrial enterprises", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 25(1), pp. 162-168.

5. National Bank of Ukraine (2023), "Monthly surveys of Ukrainian enterprises", vol. 40, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2023_01.pdf?v=4 (Accessed 27 October 2023).

6. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 27 October 2023).

7. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (Accessed 28 October 2023).

8. Varnalij, Z. S. and Mekhed, A. M. (2022), "Theoretical and methodological approaches to assessing the financial security of business entities", *Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii iurydychna*, vol. 32, pp. 203-211.

9. PAT «Ukrtelekom» (2023), "Financial reporting", available at: <https://ukrtelecom.ua/about/accounting/finansova-zvitnist/> (Accessed 29 October 2023).

10. Dropa, Ya. V. (2021), Financial analysis: Workshop [Finansovyj analiz: Praktykum], *Vydavnychyj tsentr LNU imeni Ivana Franka*, Lviv, Ukraine.

11. DIYA2023), "Grants for business relief during the war", available at: <https://business.diia.gov.ua/cases/granti/granti-dla-dopomogi-biznesu-pid-cas-vijni> (Accessed 29 October 2023).

Стаття надійшла до редакції 24.11.2023 р.